

Hemmelig ordre på kaserne gjaldt i årtier

Et kodet pengeskab på Almegårds Kaserne indeholdt i årtier en forholdsordre fra Forsvarskommandoen om, at Nato-tropper ikke måtte komme til eller bare nær Bornholm. Den daværende forsvarschef forsøgte sidst i 1980'erne at få ophævet forbuddet, men stødte panden mod en mur i Udenrigsministeriet, der forvaltede forbuddet mod Nato-tropper.

Af Jakob Marschner

POLITIK

mindst 45 år frem til starten af 1990'erne havde Bornholm en særstatus i Danmark: Bornholm var det eneste sted i landet, hvor Nato-tropper efter ordre fra højeste sted ikke måtte befinde sig.

Forbuddet gjaldt både på landjorden, i luftrummet over Bornholm og i Østersøen indenfor en grænse af tre sømil rundt om Bornholm.

På Almegårds Kaserne vidste kun meget få højtstående officerer besked med forbuddet mod Nato-tropper på eller ved Bornholm. Forbuddet stod nedfældet i et ganske kort, hemmeligtstempelt dokument, der under navnet Østersø-direktivet blev opbevaret i et aflåst pengeskab med kode på kaserne.

– Østersø-direktivet var et hemmeligt dokument, der var udgivet i Forsvarets regi. Formelt havde det form af en bestemmelse fra Forsvarskommandoen, siger en tidligere officer, der havde adgang til dokumentet og har læst det, til Bornholms Tidende.

– Direktivet indeholdt en klausul om, at der ikke måtte findes allierede styrker på Bornholm, i luftrummet over Bornholm eller indenfor en grænse på tre sømil i farvandet ud for Bornholm. Direktivet var ikke særlig langt, men det var ret klart formulert, siger han.

Østersø-direktivet findes ifølge Bornholms Tidendes oplysninger ikke længere på Almegårds Kaserne. Forbuddet mod Nato-tropper var i kraft helt frem til 1998, skriver cand. mag. Jacob Hornemann i sin bog "Bornholm mellem øst og vest", der bygger på 1.077 dokumenter, de fleste hentet i Udenrigsministeriet.

At forbuddet mod Nato-tropper på og ved Bornholm var trådt ud af kraft blev først synligt i november 2000, da 41 britiske faldskærmsoldater deltog i en øvelse på Bornholm.

UVIST HVEM DER SKREV DET

Østersø-direktivet bar ingen underskrift.

– Nej. Det var udarbejdet af Forsvarskommandoen, men må vel være udarbejdet på baggrund af en beslutning, som nogen har truffet. Det må jo stamme et sted fra, siger den tidligere officer.

– Østersø-direktivet var et i en lang række af små reglements hæfter i A5-størrelse. Der var mange Forsvarskommando-bestemmelser om mange forskellige ting, der kom i den form. Vi havde dem stående i A5-ringbind, som man satte enkeltstående ark ind i, fortæller han.

– På kaserne fandtes der nogle meget

kraftige pengeskabsbokse med koder. Der var også låst ind til det rum, hvor boksene stod, så folk kunne ikke bare komme derind.

Østersø-direktivet hørte til i den næstøverste kategori af fortrolige dokumenter. Der er fire rangklasser: "Til tjenestebrug" er den laveste, herefter "Fortroligt", "Hemmeligt" og "Yderst hemmeligt".

Østersø-direktivet var stemplet "Hemmeligt". Derfor vidste også kun ganske få, at det fandtes.

– Der var ikke mange på kaserne, der kendte direktivet. Det var klassificeret som "Hemmeligt", det stod låst inde i pengeskabsboksen dér, og det var ikke noget, som man snakkede om, fortæller den tidligere officer. Vi var færre 10 personer, der vidste besked med det. Det var kun dem, der skulle vide det, der vidste det. Folk kunne også kun få lov at se højklassificeret materiale, når det skulle bruges.

GAMMEL AFTALE BLEV UDVIDET

Da de sovjetiske tropper forlod Bornholm i april 1946, skete det på den sovjetiske betingelse, at Danmark selv skulle kunne oprette både civil og militær administration på Bornholm uden støtte fra andre fremmede magter end Sovjetunionen. Dermed knyttede den dansk-sovjetiske aftale fra 1946 sig logisk til landjorden, fordi man ikke opretter en administration af luftrummet eller farvandet ud for Bornholm.

Den tidligere officer ved ikke, hvorfor direktivet om et forbud mod Nato-tropper på og ved Bornholm da alligevel blev udformet, så forbuddet også gjaldt Nato-tropper til søs og i luften.

– Jeg ved ikke hvornår bestemmelserne om søen og luftrummet er kommet til. Landjorden er vel mest interessant i forhold til, at man kan have fremskudte våben på landjorden. Men set med militære øjne hænger det meget godt sammen. For hvis du behersker luftrummet over Bornholm og en tre-sømilgrænse rundt om Bornholm, så behersker du også den bornholmske landjord, siger han.

FORSVARET VILLE AF MED DET

Også en anden tidligere højtstående militærperson bekræfter eksistensen af Østersø-direktivet og dermed det forbud mod Nato-styrker på og ved Bornholm, som Danmark pålagde sig selv i årene fra 1946 til midt i 1990'erne.

Brigadegeneral Michael H. Clemmesen var bataljonschef ved Bornholms Værn sidst i 1980'erne. Han er desuden tidligere seniorforsker ved Forsvarsakademiet og er også uddannet historiker. Michael H. Clemmesen har brugt begge de to kompetencer i en lang række artikler, kronikker og debatindlæg om militære forhold.

Almegaards Kaserne. Foto: Berit Hvassum

Selv som bataljonschef i Bornholms Værn var Michael H. Clemmesen ikke højtstående nok til selv at have læst Østersø-direktivet. Men han fortæller, at han har sikker viden om, at direktivet fandtes, fordi han har talt med general Jørgen Lyng, tidligere dansk forsvarschef, om forholdsordren mod Nato-tropper på og ved Bornholm.

Fra general Lyng ved Michael H. Clemmesen også, at Lyngs umiddelbare forgænger som dansk forsvarschef forsøgte at få sat Østersø-direktivet ud af kraft, fordi Udenrigsministeriet afviste det. Selvom direktivet var udarbejdet af Forsvarskommandoen, var det Udenrigsministeriet, der bestyrede det.

– Under en telefonsamtale fortalte general Jørgen Lyng mig, at han husker, at den daværende forsvarschef, admiral Sven Thiede, forsøgte at få ændret reglerne for allieredes adgang til Bornholm, men at Udenrigsministeriet afviste sådanne ændringer dengang i slutningen af 1980'erne, siger Michael H. Clemmesen til Bornholms Tidende.

– Ifølge general Lyng løb Thiede panden mod en mur i Udenrigsministeriet. Lyng har fortalt mig, at Thiede var sur over, at han ikke kunne få ændret Østersø-direktivet, fordi Udenrigsministeriet ikke ville være med til det, siger han.

INGEN BETVIVLEDE FORBUDET

Selvom Michael H. Clemmesen ikke selv havde adgang til Østersø-direktivet, var han aldrig i tvivl om, at der var udstedt et forbud mod, at Nato-tropper kunne komme i nærheden af Bornholm.

– Hvad der er omtalt som det hemmelige Østersø-direktiv, kendte jeg ikke til på mit

niveau, fordi jeg ikke havde brug for at kende grundlaget for praksis. Men min erindring fra min tid på øen i 1986 til 1988 var, at det var udelukket at få allierede soldater på øvelse på Bornholm, siger han.

– Jeg var for langt nede i systemet til at kende til Østersø-direktivet. Men der var over hovedet ingen tvivl om, at man ikke kunne få allierede styrker på øvelse på eller rundt om Bornholm. Det var utænkeligt, at allierede styrker kunne komme.

– I nærområdet af øen gennemførte man ikke flådeøvelser. Længere ude end tre sømil fra Bornholm kunne man frit færdes, men Nato-skibe gik ikke ind i havnene. Vi var i den grad begrænset, siger Michael H. Clemmesen.

– Man gjorde ikke noget som helst, der kunne genere Sovjetunionen. De eneste fremmede militærfly, der landede på Bornholm, var enten transportfly eller flygtede polske piloter, der landede ude på flyvepladsen.

Michael H. Clemmesen har ikke ønsket at bidrage til at skabe kontakt til den i dag 87-årige general Jørgen Lyng, som han har sine informationer om Østersø-direktivet fra. Han siger samtidig, at man ikke vil få noget ud af at nævne Østersø-direktivet for general Lyng.

– Lyng vil ikke udtale sig. Tidligere forsvarschef udtaler sig ikke ud over hvad de skriver i deres erindringer, siger Michael H. Clemmesen.

Bornholms Tidende sendte onsdag en række spørgsmål om sagen til Udenrigsministeriet.

Fredag eftermiddag havde ministeriet endnu ikke svaret.